Nicholas Catanoy – un cetățean universal în căutarea identității

Christina Andreea MIȚARIU

Nicholas Catanoy este cu siguranță un „fenomen" care nu poate fi studiat doar din perspectiva criticii literare. Scriitor, filosof, medic, pilot, *globetrotter*, „om universal" prin cosmopolitismul şi versatilitatea care îl caracterizează, N. Catanoy este un român care, ocolind Pământul, adună şi se risipeşte în cele patru zări. Puțin cunoscut de români, însă apreciat de mare parte a elitei lumii literare occidentale contemporane, Nicholas Catanoy sau Nicolae Cătănoiu (cum se numea el înainte de a părăsi România) este o personalitate literară complexă, autor de roman, eseu, glosă, poezie, critică literară, cu o cultură enciclopedică remarcabilă. Născut la Braşov în 1925, într-o familie mic-burgheză mixtă (tatăl român, mama săsoaică), tânărul Nicolae avea să crească într-un mediu deschis către toleranță şi să se bucure de o educație cosmopolită. Spirit versatil şi adaptabil, neliniştit ca orice intelectual autentic, N. Catanoy se află într-o permanentă căutare a desăvârşirii. Ortodox prin naştere, se converteşte la catolicism, pentru ca, în final, să adere la budhism, făcând pelerinaje la fluviul Gange.

Odată plecat din România, nicăieri nu avea să îşi mai găsască locul. Permanent acel straniu *mal de pays* îl face să plece de la Montréal la NewYork, apoi în Nigeria, Venezuela, Franța şi, în cele din urmă, Germania. Nicăieri nu rămâne suficient timp pentru a se acomoda, lăsând impresia că-i este teamă de fixare, de permanentizare, de a-şi găsi locul şi menirea într-o societate şi o cultură insuficient de vaste pentru a-i cuprinde spiritul. Dornic de contact cu realitatea literară oriunde şi oricare ar fi ea, imediat după mutarea sa peste ocean, N. Catanoy urmează cursuri de literatură anglo-americană, frecventând asiduu cercurile literare din Montréal. Debutează în revistele de literatură din Canada şi din Statele Unite, afiliându-se mai târziu, după un scurt sejur la New York, grupului de poeți avangardişti „L=A=N=G=U=A=G=E". An de an, poliglotul publică cel puțin un volum sau o plachetă, în edituri îndepărtate geografic, în Canada, în India, în Statele Unite sau Europa. De asemenea, publică frecvent în reviste precum „Wascana Rewiew", „Canadian Forum", „Canadian Litterature" şi, mai rar, în revistele româneşti ale exilului.

Cu excepția volumului de poezii *Flux alb* (1970), scris în limba română, cărțile sale sunt redactate în franceză, engleză sau germană. Sunt volume de poezie şi proză, culegeri de aforisme, însemnări de jurnal, care atrag atenția asupra sa, Nicholas Catanoy fiind considerat de criticii canadieni drept „a leading figure in Canada's literary avant-garde" (Cristofor 2005: 20-21). Poliglot cu o cultură enciclopedică, N. Catanoy migrează neliniştit de la o limbă la alta, combinându-le adeseori în cadrul unei lirici pe care el însuşi o numeşte *babeliană.*

BDD-V2678 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:04 UTC)

> El este cel mai globalizant scriitor al nostru, un veritabil cetățean planetar. (...) Indiferent unde s-ar afla, se plasează în poziția de exilat perpetuu (Cristofor 2005: 23).

E conştient că desăvârşirea pe pământ este imposibilă, însă verva sa spirituală îl îndeamnă spre noi şi noi căutări şi experienţe, în speranța că poate altundeva este mai bine, că o altă limbă este mai globalizantă decât celelalte, mai potrivită pentru a-i capta şi reda ideile. Aşa cum spunea şi criticul Ion Cristofor, cunoscându-l de mulți ani şi destul de îndeaproape pe Catanoy:

> Modelul său spiritual rămâne cel al pelerinului rătăcind în căutarea absolutului, al cartezianului ce se îndoieşte de toate, şi mai ales de sine (Cristofor 2005: 24).

Locul comun al căutărilor sale, al călătoriilor inițiatice pe care le întreprinde, este *deşertul*, acel vid în care intelectul suprasaturat de efectele urbanismului hipertehnicizat se reinventează, reordonându-şi valorile. Loc al epurării spirituale, al încercării limitelor şi al promisiuilor morganatice, în ciuda faptului că i-a fost prezis încă din tinerețe ca loc în care îşi va găsi moartea, deşertul îl atrage ca un magnet. Volumul său de debut *Hic et nunc,* apărut la editura Exposition Press din New York, în 1968, conține poeme în patru limbi (franceză, engleză, spaniolă, română) şi este prevăzut cu o prefață a lui Vintilă Horia, intitulată *Algues, poussière et mains.* Surprinzător, titlul volumului este enunțat într-o limbă moartă, însă poemele ce îl compun sunt scrise în engleză, spaniolă, franceză şi română. La prima sa carte, Nicholas Catanoy se dovedeşte un poet matur, care a ucenicit la „şcoala neantului" existențialist, spre a folosi o expresie a lui Alain Bosquet, cunoscând tot farmecul utopiilor suprarealiste. În prefața pe care Vintilă Horia i-o face acestui volum, se remarcă faptul că nu există nici cea mai mică aluzie la originea etnică a scriitorului. Mai mult decât atât, Vintilă Horia pare să-l înscrie pe autor în paradigma scriitorilor adepți ai plurilingvismului, alături de alți reprezentanți de marcă ai fenomenului, cum fusese de exemplu Dante, care scria în trei limbi şi despre care se spune că ar fi intenționat să redacteze *Divina Comedia* în provensală, la vremea respectivă limba „universală" a literaturii.

Unul din miturile fondatoare ale poeziei lui Nicholas Catanoy este cel al *turnului Babel*, cu amintirea vagă, dar persistentă a unei limbi unice, plină de fantasme. Poate că tocmai vieţuirea dramatică a lui Nicholas Catanoy într-un Babel modern, în marile oraşe nord-americane, în care etniile şi limbile sunt amestecate, a indus în conştiința exilatului nostalgia unei epoci în care „era în tot pământul o singură limbă şi un singur grai la toți", după cum tânărul braşovean citise, cu mulți ani în urmă, în cartea *Facerii*. În fond, poetul reia una din temele literare cu o răspândire destul de mare la diverşi scriitori ai secolului al XX-lea. Dintre aceştia, trebuie amintit mai ales Franz Kafka, autor la care viziunea turnului blestemat apare în două nuvele: *Zidul chinezesc* (1917) şi *Stema oraşului* (1920). În *Aforismele* sale, la 10 aprilie 1922, prozatorul nota cu tristețe: „Săpăm groapa Babel". Construcție demonică în interpretarea majorității talmudiştilor Evului Mediu, turnul Babel este

BDD-V2678 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:04 UTC)

văzut ca operă a trufiei pământenilor, ca sfidare a divinității şi ca o ispită enormă a idolatriei. Mitul îşi găseşte ecoul în poezia lui Nicholas Catanoy care vede în preocupările omului modern aceeaşi obstinație paradoxală ce oscilează între grandoare, sfidare şi dorința de a uşura căile comunicării între semeni. În versurile sale cele mai profunde, Nicholas Catanoy visează la acea „limbă adamică", în care primul locuitor al paradisului răspundea întrebărilor lui Dumnezeu. Să amintim aici că, în concepția lui Dante, expusă în *De vulgari eloquentia,* limbajul lui Adam a fost unul poetic şi universal.

Obsesia Babelului este pe deplin justificată în cazul lui Nicholas Catanoy, scriitor a cărui expresie literară se divizează în mai multe limbi: româna, germana (limba mamei sale), engleza şi franceza. Dorința acestui poliglot este de a reconstrui o limbă unică, matrice integratoare a tuturor lucrurilor şi fenomenelor, vehicul universal care să-i transporte fără dificultăți traductologice ideile, în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii. Într-un articol publicat în revista „Literatorul", Nicholas Catanoy afirmă direct că el scrie poezie „babeliană". Într-un interviu apărut în numerele 25-28, din 16 iunie -13 iulie 1994, în revista „Tribuna", nostalgia unei limbi unitare, sintetice şi totalizatoare, este explicit afirmată:

> Negăsind tonul sau sensul potrivit într-un poem, încerc uneori să îmbin limbi, practicând un fel de „metisaj liric", şlefuind structura poemului, cu intenția de-a realiza o viziune organică, unitară, un colaj de alunecări lente dintr-o limbă într-alta…
>
> Aş dori să scriu în toate limbile pământului, dacă ar fi posibil, – un poem „babilonesc", care să unească toate limbile într-un univers spiritual comun, ca o simfonie policromă, într-o singură cheie…. (Cristofor 2005: 122).

Poezia sa „babeliană" este direct legată de afinitățile pe care poetul le are cu manifestările *Grupului L=A=N=G=U=A=G=E*, apărut în Statele Unite, în perioada anilor 1968-1970.

Explorările poetului român în cadrul grupării vor viza obținerea unor noi posibilități expresive ale limbajului poetic, într-o formulă cosmopolită, globalizantă, care utilizează amalgamul de limbi, un aşa-numit „esperanto babelian". El combină elemente lingvistice împrumutate din diverse limbi, adeseori aparținând unor grupuri minoritare, pe scheletul unor limbi de largă circulație – cum ar fi engleza, franceza, spaniola sau germana. Ineditul metisaj liric utilizează în principal o *tramă* (limba majoră), la care sunt sudate, *separat*, în proporții imprevizibile, elementele unei limbi secundare. Ca exemplu al acestui mod de structurare a textului poate fi amintit poemul *Babel,* dar şi poeziile din secțiunea *Passo doble* a volumului *Debuturi netimbrate* (1998). Un alt mod de construcție al poemului „babelian" utilizează „un text linear (limba majoră)", în care sunt inserate elemente din alte limbi. Poemul cel mai caracteristic pentru această a doua modalitate de construcție este cel intitulat *Petunia/ von Wiezsäcker* din volumul de debut *Hic et nunc.* O a treia modalitate uzează de o structură arborescentă a poemului, limba majoră a *scheletului* fiind îmbogățită cu versuri sau sintagme din alte limbi. Exemplul cel mai spectaculos al acestor poeme arborescente este poemul *Octopus* din acelaşi volum *Hic et nunc*. Cele mai productive procedee sunt ultimele două, preferate de poet tocmai fiindcă sunt mai puțin previzibile, oferind posibilitatea de combinare a unor elemente lingvistice eterogene.

BDD-V2678 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:04 UTC)

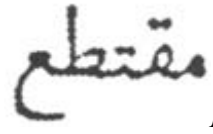
Mai mult, Nicholas Catanoy se înscrie într-o anumită tradiție medievală consemnată şi de celebrul medievist Paul Zumthor, prin care încă din perioada carolingiană, unii din cei mai culți poeți ai vremii foloseau în cadrul aceleiaşi scrieri, de la un vers la altul, sau de la o strofă la alta, limbi diferite". Paul Zumthor aminteşte cazul provensalului Raimbaut de Vaqueyras[1] sau al tirolezului Oswald von Wolkenstein, poeți ce „folosesc alternativ cinci limbi, chiar şase". Începând din Evul Mediu, perspectiva babeliană se deschide, lărgindu-se fenomenul plurilingvismului sau, la o scară diferită, măcar cel al bilingvismului „orizontal", aşa cum susține şi P. Zumthor, făcând referire la tratatul lui Dante: *De vulgari eloquentia* (Zumthor 1963: 29-30).

La fel ca iluştrii săi predecesori, şi N. Catanoy glisează cu uşurință de la o limbă la alta în cadrul aceluiaşi poem. În poemul *Babel,* de exemplu, descoperim câteva ideograme chinezeşti alături de versuri în limbile franceză, italiană, engleză, germană, spaniolă şi ebraică:

Rien que le temps
qui s'est retiré là et n'attend rien.

Un rumore di frasche smosse
Senseless words are quivering
whimsical and strange.

Nada, y a la orilla ahogar
Ein Medaillon für blattlose
Zeiten.

Asupra lui Nicholas Catanoy, poezia lui Ezra Pound a exercitat o influență însemnată, fapt recunoscut de altfel de către Catanoy. *Cantos*-urile lui Pound abundă în preluarea de ideograme chinezeşti, în inserția unor citate din latină sau din alte limbi. În fond, Nicholas Catanoy adoptă aici o tehnică a fragmentarului ce devenise, începând cu Mallarmé şi Valéry, o caracteristică a liricii moderne. Poetul ultimului secol nu mai construieşte o imagine mimetică a realității, ci una străbătută de fisuri, de absențe şi amnezii. Trecut prin şcoala avangardistă, scriitorul ezită mereu între opera finită şi opusul ei. Catanoy refuză sistematic tradițiile şi formele gata constituite, detestă linearitatea discursului. Nici măcar timpul istoric nu îl interesează, el ignorând expunerea cronologică a evenimentelor în toate romanele sale. Efect al globalizării, sau pur şi simplu al libertății de mişcare, începând din cea

[1] Un poem al trubadurului Raimbaud de Vaqueiras compus în jurul anului 1200, se compune din cinci strofe, scrise fiecare în altă limbă: provensală, italiană, franceză d'oil, gasconă şi portugheză – limbile curente din acea vreme în lirica romanică.

BDD-V2678 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:04 UTC)

de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, constatăm deseori în literatură întrepătrunderea, anularea sau redefinirea frontierelor lingvistice şi culturale.

Dacă plurilingvismul ocupă prim-planul în peisajul lingvistic şi cultural modern şi postmodern, mitul ce îi stă la origine – cel al turnului Babel – se bucură şi el de o readucere în prim plan, „renaştere" certificată prin apariția sa în titluri de romane, poeme, albume muzicale, articole de revistă sau de ziare, diverse studii literare, filme. Reperând prezența mitului Babel în numeroase scrieri literare contemporane, observăm diverse interpretări ale mitului, unele dintre ele condamnând diversitatea, altele glorificând-o.

Dintr-o perspectivă filosofică, François Marty concluzionează că Babelul este o binecuvântare, dat fiind că limba pre-babeliană, *lingua adamica* – limbă ce se presupunea a fi perfectă – nu avea capacitatea de a exprima abstractul. Prin însăşi perfecțiunea ce o caracteriza, acea limbă nu lăsa loc alterității (Marty: 1990, p. 13). Aşadar, ceea ce s-a câştigat prin ridicarea şi dărâmarea turnului Babel – pluralitatea lingvistică – nu poate fi decât o binecuvântare, conform teoriei lui F. Marty. Schimbul între culturi diverse nu are nimic nou. Încă din secolul al IV-lea î.H., Xenophon manifesta, după cum susține M. Bahtin, o anumită deschidere spre culturile aşa-zis „străine". Acesta susține că în acea perioadă,

> Le monde s'est déverrouillé. (...) La réciprocité des cultures, des idéologies, des langues, commençait (Bakhtine 1978: 463).

În vremea noastră, însă, metisajul şi confruntările dintre culturi dobândesc o altă dimensiune, dat fiind că omul modern, în calitate de consumator de literatură şi de cultură în general, este pe deplin conştient de acest fenomen. Vorbind despre acelaşi fenomen de „creolizare" lingvistică şi culturală, E. Glissart susținea că:

> Ce qu'il y a de fantastique dans la créolisation moderne c'est que, de manière foudroyante, elle entre dans les consciences (Glissant 2005: 22).

Această noțiune îi permite să afirme că acum, mai mult ca niciodată, „le monde se créolise" (Glissant: 2005; p. 14). Astăzi, când asistăm la o explozie de plurilingvism, dacă întrebăm un poliglot în ce limbă se simte mai în largul său, poate ne va răspunde că limba este de fapt un instrument, prin intermediul căruia el îşi transmite propriile concepte, sentimente, stări sufleteşti, imagini despre lume şi univers, şi îşi adaptează limba la persoana colocutorului. Cu siguranță acesta a fost şi cazul lui Dante. Acesta nu avea cum să nu prefere limba maternă, acel dialect „vulgar", care se vorbea în zona lui, în Toscana. Întreg universul său mental era „florentin". N. Catanoy nu este un fenomen meteoric în literatura contemporană. În istoria culturii moderne s-au consemnat o mulțime de artişti care s-au simțit în elementul lor într-o limbă străină prestigioasă, internațională, în detrimentul limbii materne. Cel mai ilustru reprezentant al acestei categorii este, pentru noi românii, Cioran. Stabilit la Paris, acesta a refuzat consecvent, din anii '50 şi până la sfârşitul vieții, să mai scrie în română (şi într-o anumită perioadă chiar să mai stea de vorbă cu compatrioții), preferând franceza.

BDD-V2678 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:04 UTC)

Faptul că Nicholas Catanoy alege limba engleză pentru a se exprima poate fi justificat prin audiența mai largă pe care i-o oferă o limbă de circulație internațională, după cum mărturisește el însuși într-un interviu, limbă ce „se pretează excelent limbajului cotidian, concret", „fără întortocheri labirintice", precum și din necesitatea obiectivă de adaptare la noua lui situație civilă. Preocupat în eseurile sale de problema unei limbi universale, Nicholas Catanoy constată că, odată cu fenomenul globalizării, limba engleză a câștigat un avans considerabil în fața celorlalte. Poliglot, brașoveanul utilizează frecvent însă și franceza și germana, limbi pe care le stăpânește deopotrivă. Unul din ultimele sale volume de poezie, *Avenue Teutonia* (Editions Caractères, Paris, 1999), este scris în limba franceză și poartă un *motto* în latină, extras din *Germania* lui Tacitus:

> Convictibus et hospitiis non alia effusius indulget. Quemcumque mortalium arcere tecto nefas habetur; pro fortuna quisque apparatis epulis excipit.

Întregul volum e un elogiu indirect adus acelei Germanii din care provin strămoșii săi dinspre mamă. Crescută la școala umanismului european, în respectul identităților culturale și diferențelor specifice, poezia lui Nicholas Catanoy se dovedește de la început heteroclită, inclasificabilă, ironică și ireverențioasă cu tradițiile. Nota ei cea mai izbitoare rămâne aici refuzul unicității, al monotoniei unei singure limbi. Mai mult decât atât, gustul său lingvistic se orientează nu doar spre limbile de circulație internațională, ci și spre idiomuri foarte rare și exotice. Un poem cum ar fi *Octopus* alternează versurile scrise în engleză cu altele scrise în limbi din cele mai exotice: suedeză, *afrikaans* (dialect al olandezei, utilizat în Africa de Sud) sau limba indienilor din Samoa:

> eight gelatins/ jerking beyond blue/ (Tra fo dur y/ môr yn hallt)/ still not having/ met the fulcrum/ (Hästen war inte endast/ halt utan också mager)/ somnambulating/ to the near night/ (Hulle bid vir/ die sterwende man)/ where the umbilical/ antipodes leak/ (I le va o/ Apia ma Lepea).

Cele mai multe poeme din volumul *Hic et nunc* sunt departe de a traduce „nevoi ideologice". Și aici poetul rămâne prin definiție un rebel, ce nu se supune nici propriilor reguli prestabilite. El se dedă cu voluptate, de pildă, unor exerciții de tip avangardist. Iată un scurt exemplu:

> quatrain; m W u I s N c D 1 e N s' G/ s O I U g T m I a N s'G/ q A u N o D i I t N s' G/
>
> r B u I b R I c N s' G/ refrain; muscles winding/ sigmas' outing/ quoits' anding/ rubrics' birding.

Intitulat *Cocktail,* poemul citat este un experiment asupra unui material lingvistic destructurat în silabe și consoane, după un procedeu aleatoriu. Poemele abundă în imagini simbolice ale unui Babel modern, în care eul poetic rătăcește printr-o lume străină, ostilă și dezarmantă. Unul dintre poemele cele mai edificatoare ale volumului se numește chiar *Babel*, poem ce inaugurează la Nicholas Catanoy o vastă mitologie a imposibilității cunoașterii, a dialogului cu semenii. Construit după

BDD-V2678 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:04 UTC)

modelul poemelor lui T.S. Eliot sau ale lui Ezra Pound, cu versuri în engleză, italiană, spaniolă sau germană, poemul înglobează un vast citat din Samuel Beckett pe tema ruinării limbajului, a incomunicabilității umane. Volumul *L'ancre et le cyclone* (Paris, 1987), publicat în colaborare cu poetul francez Jean-Paul Mestas, defineşte încă din titlu două repere ale strategiei existențiale a acestui poet-călător. Întreaga sa existență se desfăşoară între statornicia portului, cu atmosfera calmă, securizantă, pe care pământul o presupune, şi spiritul imprevizibil al climatului, al ciclonului, simbol al libertății nelimitate şi al haosului. Nu întâmplător revine aici una din obsesiile esențiale ale liricii lui Nicholas Catanoy – marea, spațiu genesiac, matrice a tuturor metamorfozelor şi a multiplicării ființei: „Tu mets ta signature / sur la mer / pour te rendre multiple." Un alt volum poartă, de asemenea, un titlu emblematic pentru sensibilitatea neliniştită a poetului, *Ni debout, ni assis* (Paris, 1984). Sunt celebrate aici „oceanul ce strigă", „oceanul teatral", cometa, peisajul identificat „cu o criză de nervi", imagini ale mişcării şi nestatorniciei.

Adept al postmodenismului şi scriitor avizat, bun cunoscător al operelor poeților contemporani, Nicholas Catanoy îşi scrie poemele într-o manieră surprinzătoare, dinamică şi „mozaicală". În concepția sa, poemul nu este un produs final, unitar, ci o înşiruire a unor imprevizibile mişcări sufleteşti, o confruntare a unor idei disparate. Printr-o alchimie subtilă, scriitorul topeşte în magma textului său fragmente din diverse tipuri de discurs, din diverse limbi, realizând o poezie pe care el însuşi o numeşte „babilonescă". Nicholas Catanoy visează, în fond, la realizarea unui gen de poem total, o specie hibridă în care foloseşte cele mai felurite ingrediente şi vehicule: de la română, până la extrase din Goethe, *Biblie* sau *Cartea morților*, într-un dialog al tuturor epocilor şi culturilor lumii. Fie că autorul adoptă limba țării în care soseşte, fie că o păstrează pe cea maternă, în ambele situații experiența sa este una profund alienantă[2]. Aflându-se în dificila postură de exilat, poetul este supus unui inevitabil proces de aculturație. Indiferent cât ar fi o cultură de solidă, în prezența altor culturi se dezvoltă deseori forme noi, surprinzătoare, de artă, de literatură, de expresie. Richard Rorty, în *Philosophy in the Mirror of Nature*, a arătat că azi, o cultură euro-americană generalizată mai permite existența vechilor societăți doar ca nişte „şantiere de supraviețuire".

Contactul cu literatura română rămâne viu, prin interesul pe care N. Catanoy îl manifestă în toate etapele existenței sale. Departe de țară şi mereu străin (dat fiind numărul mare de mutări dintr-o țară în alta), scriitorul constată că patria sa esențială rămâne cultura română. Recent, poeta Maria Pal a publicat corespondența dintre autor şi Ion Caraion, din care se constată că între cei doi poeți circulau mereu „cărți, cărți, cărți". Cea mai mare parte a activității de eseist şi de colaborator la diverse reviste din Statele Unite sau Canada se referă la literatura țării din care provine. Tot în semn de prețuire şi poate de mândrie a apartenenței la ginta autorilor români, N.

[2] Jean-Marie Grassin vorbeşte despre „literatura exofonă" ca fiind una cu statut special, scrisă de emigranți, exilați sau refugiați: „Des littératures, «exophones», écrites en langues européennes (en anglais à Singapour, en Malaisie, en Inde, en Afrique; en français en Amérique du Nord, dans les Caraïbes, en Afrique également) s'émancipent et deviennent elles-mêmes en surmontant diversement leurs passés coloniaux. Que ce soit en langues européennes ou dans leurs propres idiomes, les littératures nouvelles créent de nouvelles esthétiques.", „Actes du XIème Congrès de l'Association Internationale de Littérature Comparée", Paris, août 1985.

BDD-V2678 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:04 UTC)

Catanoy începe să traducă în engleză poezii ale confraților români pentru publicațiile canadiene. Însă cea mai importantă inițiativă de răspândire a culturii româneşti în spațiul de limbă engleză rămâne antologia *Modern Romanian Poetry,* publicată la Mosaic Press/ Valley Editions, Oakville, Otawa (Canada), în 1977. Apărută după antologia *Anthology of Contemporary Romanian Poetry* (1969), a lui Roy MacGregor-Hastie, aceasta are avantajul de a fi realizată de un poet ce cunoaşte din interior fenomenul poetic românesc. Antologia alcătuită de Nicholas Catanoy cuprinde un număr de 53 de poeți, pe care nu îi alege după niciun fel de rigori academice, după cum el însuşi mărturiseşte, ci după preferințe personale, de la Tudor Arghezi la Adrian Păunescu, pe atunci un poet în plină ascensiune.

Fiind el însuşi în situația exilatului, simte nevoia de a insera în această panoramă sintetică a lirismului românesc şi câțiva reprezentanți ai exilului, de cele mai multe ori ignorați în țară. Un prim grup al acestora este format din cei stabiliți în Franța: Tristan Tzara, Eugen Ionescu, Gherasim Luca, Isidore Isou, Virgil Ierunca. Sunt amintiți, de asemenea, poeții exilați în Spania (Vintilă Horia, Alexandru Busuioceanu), Statele Unite (Aron Cotruş), Mexic (Nicolae Petra), Hawaii (Ştefan Baciu, Mira Simian) şi Canada (Nicholas Catanoy). Lucrarea la care se angajase implică responsabilitate şi deopotrivă măiestrie, poetul fiind de părere că doar „poeții pot traduce poeți". Pentru acuratețea limbajului şi din grija de a reda exact fiorul poetic pe care îl doriseră autorii, se vede nevoit să apeleze la ajutorul unor confrați din Statele Unite (N. Apotheker, Ştefan Baciu, L. Lowenfels, E. Roditi), dar şi la alți câțiva din România: Andrei Bantaş, Mariela Dâmboiu, Dan Duțescu, L. D. Levițchi, M. Măgureanu, Alfred Margul-Sperber, Ion Mihăilescu. Cartea intitulată *Surâsul Pandorei* aduce pentru prima dată la noi pe acest veritabil cetățean al universului, care se manifestă cu o aristocratică eleganță. Volumul respectiv este un jurnal de idei în care N. Catanoy îşi dezvăluie atât latura moralistă, cât şi pe cea poetică.

Nu lipsesc din prodigioasa lui activitate literară nici tentativele cu sens invers: de a descoperi țării de baştină un continent cultural ignorat nu numai la noi, ci şi în țări cu o mai mare tradiție şi deschidere spirituală. Astfel, scriitorul realizează la începutul deceniului al nouălea o antologie a cântecelor şi proverbelor indienilor din America de Nord. Intitulat *Walum Olum*, insolitul volum apărut la Editura Dacia (Cluj-Napoca, 1981) este o tentativă temerară de a pune în lumină patrimoniul cultural al unei populații indiene ce număra la sfârşitul secolului al XV-lea două mii de triburi. Nicholas Catanoy se identifică oarecum cu aceşti marginali ai societății americane hipertehnicizate, înghesuiți în rezervații. Purtători ai unei civilizații ancestrale, bogată în simboluri stranii, aceştia rezonează în mintea poetului cu lumea arhaică a descântecelor şi vrăjitorilor de acasă. Scriitorul a mai publicat numeroase articole critice, eseuri, recenzii în prestigioase reviste internaționale, care i-au creat o anume autoritate. Colaborarea cu reviste din cele mai îndepărtate colțuri ale lumii, precum „New Europe" (Luxembourg), „World Literature Today" (SUA), „Prism International", „Macedonian Studies" (India), „Matrix", „Crosscurrent" (Noua Zeelandă), „Canadian Literature" (Canada), „Romanian Convergences" (Anglia), „Correspondances", „Don Quichotte" (Germania) şi altele, demonstrează atât existența spiritului însetat de literatură, cosmopolitismul, deschiderea spre nou, cât şi tendința universalizării valorilor imuabile.

BDD-V2678 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:04 UTC)

Bun cunoscător al universului literar românesc, criticul recenzează cărți de Florența Albu, Ion Alexandru, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ana Blandiana, Constanța Buzea, Anta Raluca Buzinschi, Şerban Cioculescu, Mihail Crama, Valeriu Cristea, Ion Cristofor, Constantin Crişan, Cella Delavrancea, Leonid Dimov, Mircea Dinescu, Geo Dumitrescu, Victor Felea, Laurențiu Fulga, Sanda Golopenția, Adrian-Silvan Ionescu, Dan Laurențiu, Eugen Lovinescu, Adrian Marino, Virgil Mazilescu, Florin Mugur, Gellu Naum, Fănuş Neagu, Ion Negoițescu, Ion Pillat, Marin Preda, Aurel Rău, Ion Râmbu, Veronica Russo, Cella Serghi, Edith Silberman, Eugen Simion, Mircea Horia Simionescu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Petre Stoica, Geo Şerban, Virgil Teodorescu, Radu Tudoran şi alții. Alături de aceştia sunt prezentați numeroşi scriitori ai exilului românesc: Ştefan Baciu, Al. Buican, Ion Caraion, Nina Cassian, Emil Cioran, Alexandru Ciorănescu, George Ciorănescu, Angela Comnène, Ilie Constantin, Petru Dumitriu, Mircea Eliade, Ştefan J. Fay, C. Virgil Gheorghiu, Paul Goma, Vintilă Horia, Eugen Ionescu, Vintilă Ivănceanu, Felix Karlinger, Horia Liman, Gabriela Melinescu, Ştefan Munteanu, Ion Negoițescu, Werner Söllner, Horia Stamatu, Michel Steriade, Virgil Tănase, Dumitru Țepeneag şi alții. Alături de Virgil Ierunca şi Monica Lovinescu, Nicholas Catanoy a fost o voce critică nu doar sonoră, ci şi respectată, ale cărui cronici au asigurat un dialog firesc între reprezentanții diasporei. Spre deosebire de confații săi, Nicholas Catanoy şi-a scris articolele mai ales în engleză, franceză şi germană. Demersul său a contribuit la mai buna cunoaştere a literaturii create într-o țară situată după Cortina de Fier sau de către reprezentanții exilului.

Glosele lui Nicholas Catanoy pun în evidență vitalitatea unei culturi care a reuşit să supraviețuiască şi după schimbările survenite în urma celui de-al doilea Război Mondial. Recenzează nu doar autori, ci şi diverse antologii şi sinteze menite să atragă atenția lectorului din străinătate asupra fenomenului literar românesc. Este cazul *Antologiei poeților tineri,* alcătuită de George Alboiu, sau al unei culegeri, *Anthologie de la poésie roumaine,* apărută în limba franceză în îngrijirea lui G. Macovescu. Pentru N. Catanoy, literatura română este un corp unic în diversitatea ei, indiferent că e creată la Dolhasca, în Hawaii (cazul poetului Ştefan Baciu, căruia îi dedică un medalion în revista „Correspondances") sau în Israel – cum e cazul poetului Paul Păun. Subliniind că literatura creată în diaspora face parte integrantă din „patrimoniul comun al culturii române", el citează, cu satisfacție, o remarcă a lui Adrian Marino: „Literatura română s-a scris în țară, fără a nega contribuția celorlalte centre culturale de pe glob". Un scriitor pe care Nicholas Catanoy îl admiră şi cu care are profunde afinități spirituale este Emil Cioran, asupra operei şi biografiei căruia revine cu o anume obstinație. Chiar dacă reuşeşte după repetate eforturi să îl cunoască personal şi să obțină un interviu (informal, în Jardin de Luxembourg din Paris), marele sceptic îi refuză invitația de a participa la o culegere cuprinzând interviurile cu 30 de scriitori francezi, intitulată *Orfeu şi maşina*.

În ultimul său roman, intitulat *Cârja lui Sisif*, întâlnim o definițe a jurnalului intim edificatoare pentru modul lui Nicholas Catanoy de a construi un gen ce scapă oricărei încadrări rigide de a defini această specie hibridă. Jurnalul devine pentru Nicholas Catanoy un prilej de exercițiu spiritual, un neaşteptat înlocuitor al spovedaniei. Nici jurnal propriu-zis, nici eseu, *Cârja lui Sisif* încorporează în paginile sale ingrediente literare dintre cele mai diverse. N. Catanoy se află într-o

BDD-V2678 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:04 UTC)

neobosită căutare a eului, jurnalul fiindu-i „cârja” pe care se sprijină în demersul său. Varianta jurnalului este una extrem de ofertantă prin însăşi forma sa nedefinită şi totodată deschisă. Cu un umor fin, uşor sarcastic, Catanoy face loc în paginile acestuia unor note dedicate comportamentului unor confraţi din diaspora:

> După dezgheţul post-revoluţionar din 1989, o elită de diasporişti, printre care Nina Katzian, Petre Dumitroiu şi alţi sufletişti, s-au întors în ţară pentru a-l îmbrăţişa pe tovarăşul Iliescu. După exemplul lor, o altă haită de pigmei-diasporişti s-au afiliat elitelor ridicând osanale regimului în numele regăsirii şi al frăţiei. După mesele copioase, cu sarmale şi ţuici, recompensele cu premii literare şi cetăţenii de onoare, au încheiat mascarada.

Nu doar la adresa acestora îşi manifestă dezaprobarea, ci respinge în general reminiscenţele fanariote ce au generat, probabil, ceea ce numeşte el „şmecheria balcanică”. În ce-l priveşte pe Nicholas Catanoy, el refuză a se considera un exilat tocmai pentru a se delimita de corul celor ce-au năvălit în ţară după evenimentele din decembrie 1989, exaltându-şi, în faţa unei populaţii înfometate, meritele, adeseori imaginare, de luptători anticomunişti, de duşmani ai dictaturii clanului Ceauşescu. Privită din punct de vedere al tehnicilor şi operaţiilor lingvistice de suprafaţă, poezia fiecărei epoci istorice implică o dinamică specială, fiind polarizată de un anume mod de a percepe realul. Ea este tributară unui univers mental provizoriu, la ale cărui nevoi trebuie să răspundă. Dinamismul propriu actului poetic şi iniţiativa creatoare se manifestă în permanenţă printr-un efort ce face să predomine, în cadrul vorbirii, valoarea de mesaj ca atare, eliberând limbajul de funcţia de pură comunicare referenţială sau emotivă. Aceasta este şi ambiţia lui Catanoy, aceea de a-şi elibera discursul de constrângeri, inclusiv de cele lingvistice. În această perioadă pe care o traversăm, atât de profund marcată de viteză, de superficialitate, de *kitsch*, limbajul universal al postmodernului este dominat de formulele specifice de comunicare impuse de programele de *chat*, de Internet.

În concluzie, putem face observaţia că omul postmodern nu mai trăieşte „nostalgia dureroasă a unui limbaj unic”, tocmai pentru că are posibilitatea creării unui limbaj unic. Omul postmodern nu mai trăieşte în ruptura comunicării. Pentru el, comunicarea este posibilă, iar stilul contează mai puţin, deoarece este dominat de ludic. Gândindu-ne la acel „eclectism rafinat” care, în viziunea lui Matei Călinescu (Călinescu: 1993, p. 259), ar fi trăsătura fundamentală a postmodernismului, poezia lui N. Catanoy, prin diversitatea lingvistică pe care o oferă şi prin măiestria pusă în operă, reprezintă o reală provocare, chiar şi pentru un public erudit. La fel ca şi confraţii săi, şi Catanoy renunţă uneori la metaforă şi la imaginea elaborată în favoarea inflexiunilor lingvistice ale vorbirii cotidiene, însă chiar şi atunci rămâne în sfera ermeticului. Dacă pentru Livius Ciocârlie, „pariul” postmodernismului este să dea un nou sens tulburător lipsei de sens; să înlocuiască sensul devenit vid cu vidul devenit sens (Ciocârlie: 1986), Catanoy pare să contribuie la câştigarea acestui pariu cu literatura autentică. Încorporând drama existenţială a unei însingurări, a unui exil prelungit, poezia lui Nicholas Catanoy rămâne cea a unui *cosmopolit* ce refuză să devină în exclusivitate un poet de limbă engleză, franceză, germană sau română, dat fiind că niciuna din limbile pe care poliglotul exilat le întrebuinţează nu pare să răspundă integral necesităţilor sale de exprimare. De aceea, perspectiva „babilonescă” pare să rămână singura viabilă.

BDD-V2678 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:04 UTC)

Bibliografie

Bahtin 1978: Michaïl Bakhtine, *Esthétique et théorie du roman*, Paris, Editure Gallimard.
Catanoy 1968: Nicholas Catanoy, *Hic et nunc,* New York, Editure Exposition Press.
Catanoy 1977: Nicholas Catanoy, *Modern Romanian Poetry*, edited by N. Catanoy, foreword by Irving Layton, Ottawa, Mosaic Press / Valley Editions.
Catanoy 1996: Nicholas Catanoy*, Surâsul Pandorei,* editor Călin Vlasie, Piteşti, Editura Paralela 45.
Catanoy 1997: Nicholas Catanoy*, Debuturi netimbrate*, Cluj-Napoca, Editura Mesagerul.
Catanoy 2001: Nicholas Catanoy*, Tablele lui Zamolxis,* Cluj Napoca, Editura Napoca Star.
Catanoy 2007: Nicholas Catanoy*, Cârja lui Sisif*, Braşov, Editura Aula.
Catanoy 2008: Nicholas Catanoy*, Orfeu şi maşina,* Bucureşti, Editura Criterion Publishing.
Călinescu 1993: Matei Călinescu, *Cinci feţe ale modernităţii*, Bucureşti, Editura Univers.
Cristofor 2005: Ion Cristofor, *Nicholas Catanoy sau Avatarii unui peregrin*, Cluj Napoca, Editura Napoca Star.
Ciocârlie 1986: Livius Ciocârlie, *Presupuneri despre postmodernism*, „Caiete critice", 1986, nr. 1-2.
Glissant 1995: E. Glissant, *Introduction à une Poétique du Divers*, Montréal, Presses de Université de Montréal, „Prix de la revue Etudes françaises".
Marty 1990: F. Marty, *La Bénédiction de Babel: Vérité et communication*, Paris, Cerf, „La nuit surveillée".
Oancea 1999: Ileana Oancea, *Poezie şi semiotică*, Timişoara, Editura Marineasa.
Sala 2005: Marius Sala, *Aventurile unor cuvinte româneşti*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.
Zumthor 1963: Paul Zumthor, *Langues et techniques poétiques à l'époque romane* (XIe-XIIIe siècles), Paris, 1963.

Nicolas Catanoy - un citoyen universel en recherche d'identité

Nicolas Catanoy est certainement un «phénomène» qui ne peut être étudié du point de vue de la critique littéraire. Ecrivain, philosophe, médecin, pilote, globe-trotter, «homme universel» par le cosmopolitisme et la polyvalence qui le caractérise, N. Catanoy est un écrivain roumain peu connu, mais très apprécié par l'élite du monde littéraire occidental contemporain. Catanoy Nicolas ou Nicolas Cătănoiu est une personnalité littéraire complexe, auteur de roman, d'essai, de glosse, de poésie, de critique littéraire, ayant une culture encyclopédique remarquable. Englobant le drame existentiel de la solitude, d'un exil prolongé, la poésie de Nicolas Catanoy reste celui d'un cosmopolite qui refuse devenir exclusivement un poète anglais, français, allemand ou roumain, étant donné qu'aucune des langues utilisées par l'exilé ne semble pas satisfaire pleinement les besoins de son expression. Par conséquent, la perspective babilonesque semble rester la seule solution viable au sujet de ces poèmes.

Universitatea Creştină „Dimitrie Cantemir"
TIMIŞOARA, ROMÂNIA

BDD-V2678 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:04 UTC)

BDD-V2678 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 02:00:04 UTC)